MELUZYNA
ISSN 2449-7339
1 (24) (2026) | Rocznik XIII
DOI: 10.26485/me.2026.1-02
PRZEKROJE I ZBLIŻENIA

Monika Żyłka*
Uniwersytet Śląski
ORCID: https://orcid.org/0009-0004-4304-0448

Próba identyfikacji postaci błogosławionej Adelajdy z *Menologium Cisterciense* Chrysostomo Henriqueza

Żeńskie klasztory cysterek w Europie i w Polsce

Zakon cystersów założono w XI wieku we Francji[1]. Pierwszy klasztor cysterek powstał w latach 1120–1125, za czasów trzeciego opata Citeaux, św. Stefana Hardinga, w miejscowości Tart we Francji. Przeoryszą tego klasztoru była św. Humbelina, siostra św. Bernarda[2]. Kilka lat później powstawały już pierwsze jego filie na terenie Francji i Hiszpanii, a następnie w całej Europie. Na terenach ziem polskich pierwszym żeńskim klasztorem cysterskim był klasztor trzebnicki, ufundowany w 1202 r. przez Henryka Brodatego z inicjatywy żony, Jadwigi

* monika13453@gmail.com

1 Założycielami byli św. Robert, św. Albert i św. Stefan. Nazwa zakonu została ustanowiona na podstawie nazwy miejscowości, w której powstał pierwszy klasztor, czyli Citeaux (łac. *Cistercium*). Do połowy XII w. cystersi rozprzestrzenili się na całą Europę, wywierając wpływ na jej kulturę duchową i materialną. Do Polski zakon cysterski przybył w XII w. Pierwszymi domami były klasztory w Jędrzejowie w Małopolsce i Łeknie w Wielkopolsce. Do końca XIII w. powstało łącznie ok. 25 męskich opactw cysterskich, które wywodziły się z linii filiacyjnych Morimondu i Clairvaux. Dzieje zakonu cysterskiego w Polsce są przedmiotem zainteresowania licznych historyków, historyków Kościoła, historyków sztuki, archeologów oraz badaczy z wielu innych dziedzin nauki. Zob. Wyrwa, Dobosz, 2000; Wyrwa, Strzelczyk, Kaczmarek, 1999.

2 Wyrwa, Kiełbasa, Swastek, 2004, s. 14–17.

Śląskiej. Kilkanaście lat później powstały klasztory m.in. w Ołoboku i Owińskach, a do końca XIII wieku istniało około 14 żeńskich klasztorów cysterskich na Śląsku, w Wielkopolsce, na Pomorzu Zachodnim, Pomorzu Gdańskim oraz na ziemi chełmińskiej[3]. Następnie na początku XIV wieku powstał klasztor w Toruniu oraz w XVIII wieku w Kimbarówce (obecne tereny Białorusi). Klasztory te funkcjonowały do czasów kasaty w XIX wieku (klasztory na Pomorzu Zachodnim uległy kasacie w XVI wieku w wyniku reformacji)[4].

Cysterkami zajmowali się badacze reprezentujący różne dyscypliny naukowe: analizowano dzieje zakonów żeńskich, w tym charakteryzowano klasztory cysterek[5], skupiano się na kulturze umysłowej oraz badaniach prozopograficznych (leksykony i słowniki biograficzne)[6]. Znaczną rolę w badaniach nad kulturą zakonów żeńskich odgrywają Zespół do Badań nad Historią i Kulturą Cystersów w Polsce przy Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Pracownia Badań nad Zakonami i Kongregacjami Kościelnymi (LARHCOR) przy Uniwersytecie Wrocławskim oraz Katolicki Uniwersytet Lubelski. Cysterkom na terenach ziem polskich poświęcono opracowania historyczne[7], analizowano ich księgozbiory[8] oraz twórczość artystyczną i literacką[9], a także ustawodawstwo, duchowość i życie codzienne[10]. Jednym z najistotniejszych źródeł w tych badaniach jest historiografia zakonna i hagiografia.

Postać błogosławionej Adelajdy, mniszki cysterskiej, nie doczekała się dotąd pogłębionej refleksji w literaturze hagiograficznej. Niniejszy artykuł poświęcono analizie wizerunku błogosławionej Adelajdy w świetle *Menologium Cisterciense* oraz innych, późniejszych źródeł, weryfikacji zawartych w nich informacji oraz rekonstrukcji życiorysu błogosławionej.

---

[3] Podana liczba obejmuje tylko tereny dzisiejszych ziem polskich i dawnej Rzeczypospolitej bez Pomorza Zachodniego na zachód od Odry. Wspomniane klasztory to: na Pomorzu Zachodnim – Cedynia, Koszalin, Marianowo, Pełczyce, Recz, Szczecin, Trzcińsko, Wolin; na Pomorzu Gdańskim – Żarnowiec; w Wielkopolsce – Ołobok, Owińska; na ziemi wieluńskiej – Łubnice; na ziemi chełmińskiej – Czyste (następnie Chełmno); na Śląsku – Trzebnica.

[4] Wyrwa, Kiełbasa, Swastek, 2004, s. 17–23.

[5] Borkowska, 2010; Radzimiński, Karczewski, Zyglewski, 2010; Wyrwa, Kiełbasa, Swastek, 2004.

[6] Borkowska, 1989; Borkowska, 1996b; Borkowska, 2004–2010; Gil, 1999.

[7] Zob. m.in.: Popielas-Szultka, 2006; Radzimiński, Karczewski, Zyglewski, 2010; Wyrwa, Dobosz, 2000; Wyrwa, Kiełbasa, Swastek, 2004.

[8] Tematyka księgozbiorów zakonnych w klasztorach cysterek została poruszona między innymi w tekstach Piotra Pawła Gacha oraz w pracy Heleny Szwejkowskiej *Biblioteka klasztoru cysterek w Trzebnicy* (1955).

[9] Powstają specjalistyczne prace z zakresu muzyki, literatury czy sztuki. Wśród nich można wymienić pracę Magdaleny Walter-Mazur z zakresu muzykologii w żeńskich zakonach. Na temat architektury powstały między innymi prace: Kąsinowski, 1973 oraz Ziółkowski, 2000 i wiele innych.

[10] Do najważniejszych opracowań tematyki należą: Borkowska, 1996a; Borkowska, 2002; Gil, 1997; Gąsiorowska, 2003.

Zakonna historiografia i hagiografia

Wymóg opracowywania dziejów konwentu zwykle pochodził od przełożonych lub wizytatorów. Różnorodna dokumentacja związana była z funkcjonowaniem klasztoru jako instytucji, stąd tworzono piśmiennictwo pragmatyczne, czyli użytkowe, służące do celów prawnych, administracyjnych i codziennej praktyki[11]. Przede wszystkim jednak dbano o zapis początków fundacji i jej losów[12]. Pisano kroniki, roczniki, a także inne teksty zawierające informacje historyczne (np. prowadzono korespondencję). Omawiane materiały obejmowały również informacje o ważnych postaciach we wspólnocie, zwłaszcza tych, które wyróżniały się doskonałą realizacją powołania zakonnego i zostały uznane za osoby świątobliwe lub święte. Przede wszystkim jednak klasztory prowadziły szczegółową dokumentację, w której odnotowywano informacje o kandydatach, ślubach zakonnych, ale także o śmierci członków wspólnoty zakonnej. Szczególną rolę w upamiętnianiu zmarłych miały anniwersarze, których celem było zachowanie pamięci o zmarłych braciach i siostrach zakonnych. Podobną funkcję pełniło menologium, czyli „kalendarz wymieniający pod każdym dniem imiona zmarłych zakonnic danego klasztoru. Służy do codziennego przypominania rocznic"[13]. Odprawiano za nich modlitwy oraz msze, obchodząc rocznice ich wspomnień. Niektóre postacie zmarłych, które postrzegano jako osoby świątobliwe, z upływem lat otaczano kultem.

Hagiografia jest nurtem piśmiennictwa związanym z opisywaniem życia świętych oraz dziejów ich kultu. Pojęciem tym określa się też naukowe studium źródeł hagiograficznych[14]. Podstawą badań hagiograficznych są modlitewniki, brewiarze, martyrologia, menologia, legendy hagiograficzne oraz kalendarze. Istotne znaczenie mają też liczne teksty okolicznościowe, m.in. kazania, przemowy z okazji świąt oraz ważnych wydarzeń, w których często odwoływano się do obchodów świąt liturgicznych, wspomnień zmarłych, lokalnych patronów i świętych

---

[11] Gwioździk, 2015, s. 163–191.

[12] Tamże, s. 191–194.

[13] *Słownik pojęć i nazw nie dla każdego oczywistych*. W: Borkowska, 1996a, s. 334.

[14] Kult świętych zrodził się z oddawania czci męczennikom, czcią otoczono również pustelników, misjonarzy, biskupów oraz inne osoby świątobliwe. Wraz z rozwojem kultu świętych rozwijało się piśmiennictwo hagiograficzne w celu przedłużenia pamięci o zmarłych świętych, umacniania wiary oraz dostarczania czytelnikowi wzorców chrześcijańskich. Twórczość hagiograficzna na terenach Polski pojawiła się wraz z chrześcijaństwem i rozwojem kultu lokalnych świętych (św. Wojciech, św. Andrzej Świerada, Pięciu Braci, św. Benedykt-Stosław i bł. Bogumił). Pierwsze teksty powstały głównie za granicą, napisane przez cudzoziemców na zamówienie młodego polskiego Kościoła i pod patronatem monarchy. Teksty polskich autorów pojawiły się w XII w. wraz z rozwojem polskiego piśmiennictwa. Do XIII w. hagiografia była dostępna tylko dla wąskiego grona odbiorców z kręgów kościelnych i klasztornych. Dopiero od XIII w. za sprawą zakonów mendykanckich żywoty świętych stały się dostępne dla osób świeckich. Hagiografia europejska wpływała na rozwój hagiografii polskiej, dostarczając rodzimym pisarzom wzorów konstruowania tekstów, przykładów narracji i form stylistycznych. Pod koniec XV w. pojawiły się pierwsze teksty hagiograficzne w języku polskim. Hagiografia schyłku średniowiecza wykazuje wyraźny regres. Jej odrodzenie następuje od połowy XVI w. wraz z rozwojem naukowej krytyki historycznej. Ponowne zainteresowanie hagiografią na ziemiach polskich ma związek z gwałtownym ruchem religijnym i kultem nowych świętych. Tworzone są liczne teksty hagiograficzne, broszury dewocyjne i pierwsze katalogi rodzimych świętych, błogosławionych i osób zmarłych w opinii świętości. W XVII i XVIII w. tworzyli najwybitniejsi polscy hagiografowie (Witkowska, Nastalska, 2007, s. XV–XXIII).

zakonu. Głównie w okresie potrydenckim zakony publikowały liczne opracowania dotyczące fundatorów i świętych, mające charakter katalogów, zbiorów żywotów i patronów zakonnych. Z kolei martyrologium to ogólnokościelna księga liturgiczna Kościoła rzymskiego, w której wymienia się świętych czczonych w Kościele powszechnym. Opracowywano także dzieje świętych lokalnych. Przykładem jest *Matka świętych Polska* Floriana Jaroszewicza (1767), książka zawierająca biografie świętych i błogosławionych z Polski, czy świętych zakonnych, jak *Kalendarz Benedyktyński: Na każdy dzień całego roku* Karola Andrzejewskiego (1768).

Teksty hagiograficzne pełniły funkcję kommemoratywną, polegającą na upamiętnianiu, zachowaniu wiedzy o ważnych dla zakonu postaciach. Główną funkcją była natomiast funkcja dydaktyczno-parenetyczna, polegająca na nauczaniu poprzez dostarczenie wzorów do naśladowania. Ukazanie świętych i błogosławionych miało ułatwić wybór życia zakonnego jako słusznej drogi w dążeniu do doskonałości. Podkreślano przede wszystkim miłość do Boga oraz wierność ślubom zakonnym, która często była zwieńczona męczeństwem. Podkreślano cnoty, bowiem osoba święta stawała się zwierciadłem, wzorem zachowań uzewnętrznionych w cnotliwym życiu, cudach czy mistyce. Ważną rolę w ukazywaniu właściwego postępowania odgrywał opis powołania, następnie życia w nowicjacie i umartwienia, lat życia pobożnego i świątobliwej śmierci, zgodnie z zasadami *ars bene moriendi*. Ten powtarzany, typowy schemat często kończono podkreśleniem zasług i cudów, a propagowane wzory ascezy były uzależnione od duchowości zakonu. Stąd oprócz zapisów dotyczących konkretnych klasztorów przygotowywano także opisy świętych całego zakonu, co traktowano jako uniwersalny wzór postępowania, a zarazem wiarygodne, duchowe dziedzictwo. Dzieje świętych cysterskich spisał w XVII w. Chrysostomo Henriquez.

Chrysostomo Henriquez i jego twórczość

Chrysostomo Henriquez[15] był hiszpańskim zakonnikiem cysterskim oraz oficjalnym historiografem hiszpańskiej kongregacji zakonu. Urodził się w 1594 r. w Madrycie, natomiast zmarł w 1632 r. w Louvain. W wieku 13 lat wstąpił do klasztoru cystersów Santa Maria de Huerta, gdzie odbył studia z zakresu filozofii, teologii oraz historii. W związku z objęciem funkcji historiografa zakonu cystersów podróżował po licznych klasztorach i bibliotekach w Kastylii, Europie Środkowej, Holandii, północnych Niemczech i Irlandii. Większość życia spędził, pracując w Niderlandach Hiszpańskich[16], czyli regionie obejmującym dzisiejsze tereny Belgii i Luksemburga, które znajdowały się pod rządami hiszpańskiej gałęzi Habsburgów. Napisał około 40 prac w języku niderlandzkim, łacińskim i hiszpańskim, w tym *Phoenix Reviviscens*[17], w którym przytacza informacje o dawnych autorach cysterskich w Anglii

[15] Imię i nazwisko autora występują w różnych formach zależnie od języka publikacji oraz historycznej pisowni. Użyta w artykule forma jest powszechna w dziełach pisanych po łacinie.

[16] Obrecht, 1910.

[17] Henriquez, 1626.

i współczesnych w Hiszpanii, oraz *Lilia Cistercii*[18], w którym opisuje żywoty wybranych mniszek cysterskich[19].

Do najważniejszych jego dzieł należy *Menologium Cisterciense*, czyli zbiór żywotów świętych cysterskich, opublikowany w 1630 r. w Antwerpii. Jest to najważniejsze międzynarodowe opracowanie dotyczące cysterskich świętych i błogosławionych. *Menologium Cisterciense* Chrysostomo Henriqueza[20] rozpoczyna się krótką biografią autora oraz kartą tytułową z czarno-białą ryciną. Karta tytułowa (frontispis barokowy) ukazuje rycinę z polem tytułowym w formie chusty, trzymanej przez parę aniołów w otoczeniu świętych ubranych w habity, z Matką Bożą z Dzieciątkiem oraz trojgiem zakonników z symbolami działalności zakonnej: kaznodziejstwa, praktyki ascetycznej i walki z niewiernymi (Il. 1). Karta ta wskazuje na zawartość księgi i jej adresata: osoby zakonne, oraz cel utworu, czyli wskazanie właściwej drogi prowadzącej do świętości. Następne elementy ramy literacko-wydawniczej to dedykacja dla księcia Ferdynanda Austriackiego[21], wstęp autora, w którym Henriquez zaznacza, że celem księgi jest opisanie osób świątobliwych, aby rozwinąć pobożność czytelnika i wskazać mu wzorce do naśladowania. W tym miejscu znajdują się również wiersze pochwalne dla autora, pozwolenia na druk (*licentia* oraz *facultas*), recenzja (*censura*) Franciscusa de Bivero i Petrusa Biveri, aprobata cenzorska diecezji mecheleńskiej i cenzora antwerpskiego oraz suma przywilejów drukarskich. Część właściwa *Menologium* to biogramy świętych i błogosławionych cystersów i cysterek, ułożone w porządku roku liturgicznego, na końcu zebrane w indeksach. Ten układ wskazuje planowany sposób wykorzystania opracowania. Schemat każdego dnia składa się z wymienienia świętych, których wspomnienie przypada na dany dzień, oraz podania najważniejszych informacji o nich. Następnie mniejszym drukiem w dwóch kolumnach Henriquez zamieszcza listę źródeł, z których korzystał, czasami cytując fragment tekstu lub umieszczając krótki komentarz. Wśród świętych i błogosławionych cystersów z terenów Włoch, Niemiec, Hiszpanii, Francji, Czech, Polski, Belgii, Anglii, Szkocji i Irlandii zamieszczono 35 błogosławionych i świętych związanych z Polską, w tym pięć kobiet i jedną grupę mniszek, do których należały święta Jadwiga Śląska, jej córka Gertruda, błogosławiona Benigna, Benedykta, Adelajda oraz męczennice z Witowa.

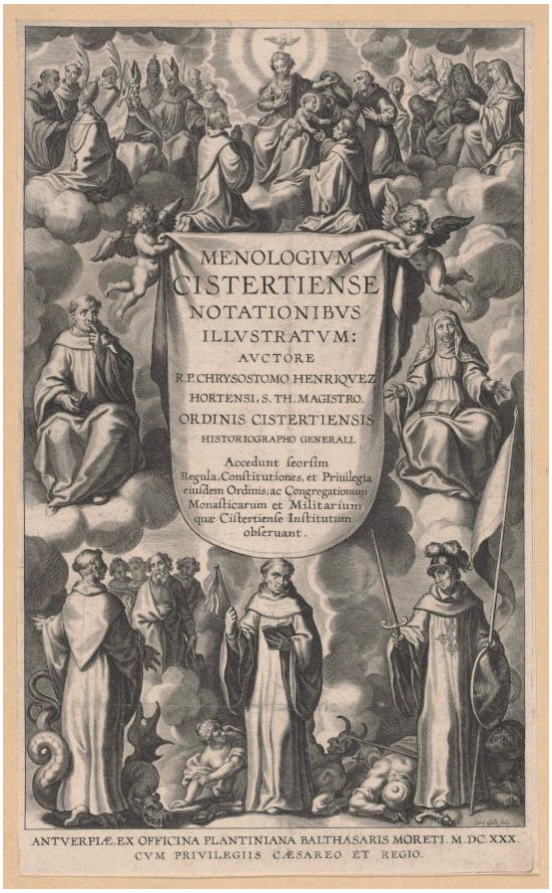
---

[18] Henriquez, 1633.

[19] Wśród opisanych świętych błogosławiona Adelajda wymieniona jest tylko w kalendarzu na początku dzieła.

[20] Omawiany egzemplarz znajduje się w Bibliotece Uniwersytetu w Gandawie. Egzemplarz jest zdigitalizowany i dostępny pod adresem: https://play.google.com/books/reader?id=dKdJAAAAcAAJ&pg=GBS.PP2&hl=pl [dostęp: 06.04.2026].

[21] Ferdynand Habsburg (1609–1641), syn króla Hiszpanii Filipa III i Małgorzaty Austriaczki, był arcybiskupem Toledo, kardynałem i namiestnikiem Niderlandów Południowych (nazwa katolickiej części terenów Niderlandów).

Il. 1. Frontispis w *Menologium Cisterciense* (źródło: Chrysostomo Henriquez, 1630, https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/object/Allegorische-titelpagina-met-Cistercienzer-heiligen--441049744630b08b6105b4fcaed35017?tab=data).

Błogosławiona Adelajda w tekstach Henriqueza

W *Menologium Cisterciense* pod datą 29 sierpnia zamieszczono wspomnienie błogosławionej Adelajdy, która przez Henriqueza została uznana za córkę Kazimierza, króla Polski. Henriquez ukazał Adelajdę jako cysterkę klasztoru w Trzebnicy, która wyrzekła się życia dworskiego i w sposób doskonały praktykowała zakonne ubóstwo i obyczaje, a oddając swe ciało duchowi, zajaśniała cnotami i łaską cudów[22]. Następnie Henriquez wymienia pięć źródeł, z których

[22] „In Polonia beata Aleydis, Casimiri Regis filia, quae mundi huius illecebris valedicens, voluntariam in Trebiniacensi Virginum Cisterciensium Coenobio amplexa paupertatem, sacro adoperta velamine, mores suos sanctissime instituit: ubi Christum cunctis saeculi deliciis praeponens, et carnem spiritui subiiciens, dignum bonae conversationis

przejął informacje o Adelajdzie, przy czym w trzech przypadkach cytuje zapis ze źródła, a dodatkowo do jednego dodaje komentarz.

Pierwszy z przywołanych tekstów to *Genealogia Regum Poloniae* autorstwa Johanna Pistoriusa, niemieckiego nadwornego historiografia margrabiego Badenii[23], żyjącego w czasach Henriqueza, oraz tekst *Arbore genealogica Sanctorum Domus Austriacae* Franciscusa Paludanusa[24]. Johann Pistorius w swoim tekście, w przeciwieństwie do Henriqueza, wymienia Adelajdę jako córkę księcia krakowskiego i sandomierskiego Kazimierza, fundatorkę klasztoru św. Jakuba w Sandomierzu w 1200 roku[25]. Podana data śmierci – 1211 r. – jest jedyną informacją zgodną z innymi źródłami. Następnie Chrysostomo Henriquez cytuje fragment księgi Arnolda Wyona *Lignum Vitae*. Autor ten był benedyktynem pochodzącym z terenów Niderlandów Hiszpańskich, żyjącym również w tym samym czasie co Henriquez[26]. Arnold Wyon opisuje Adelajdę w rozdziale poświęconym domniemanym benedyktynkom wywodzącym się z rodów królewskich. Dla tego autora Adelajda jest córką króla Kazimierza II, benedyktynką z nieznanego klasztoru, zmarłą w 1211 roku[27]. Henriquez komentuje ten fragment, podając, że choć sam Arnold nie wymienia klasztoru, z którego pochodzi błogosławiona, to inni pisarze wskazują na klasztor trzebnicki[28]. Ostatnie dwa cytowane przez autora źródła to księga *Reges, Sancti, Bellatores, Scriptores Poloni* Krzysztofa Warszewickiego[29] oraz *Tabula Sanctorum Tutelarium Poloniae et Russiae*. W obu tekstach podano krótką informację o pochodzeniu Adelajdy jako córki króla Kazimierza II, cysterki z klasztoru trzebnickiego[30].

---

structum Altissimo obtulit, et tandem virtutibus et gratia miraculorum coruscans, ad regnum caelorum perpetuo victura migravit" (Henriquez, 1630, k. 291–292).

23 Lauchert, 1911.

24 Postać Franciscusa Paludanusa pozostaje nieznana. Możliwe, że autor odwołuje się do Henricusa Paludanusa, zakonnika urodzonego w Liege, żyjącego pod koniec XVI i na początku XVII w., znanego z tłumaczenia tekstów religijnych na łacinę.

25 „Monasterium sancti Iacobi fratrum Praedicatorum in Sandomiria, aedificavit Adleyda virgo religiosa filia Kazimiri ducis Cracoviae et Sandomiriae. Anno Domini 1200. Haec in virginitate Deo serviens, mortua est anno Domini 1211, octava die mensis Decemb. et in praefato monasterio sepulta, Trebnicz monasterium sanctimonialium ordinis Cistercien. tituli sancti Bartholomaei Apostoli, tribus miliaribus a Wratislavia distans, fundavit dux Henricus cum barba" (Pistorius, 1582, k. 80).

26 Wion, A. W: *Deutsche Biographie*, https://www.deutsche-biographie.de/pnd130198749.html [dostęp: 06.04.2026].

27 „Adelheida, vel Adelheidis, Casimiri Secundi Poloniae Regis filia, in sanctimonialis habitu, quem a iuventute sua gestaverat, obiit anno 1211, et in Monasterio suo, cuius tamen nomen ignoratur, sepulta est" (Wyon, 1595, k. 533).

28 „Et quidem ab ipso Arnoldo ignorabatur nomen Monasterii, nam omnes alii qui de eadem Adeleyda seripserunt, eam in Trebiniacensi Caenobio habitum assumpsisse, ibidem que diem extremum clausisse testantur […]" (Henriquez, 1630, k. 292).

29 Krzysztof Warszewicki był kanonikiem, pisarzem politycznym i religijnym żyjącym w latach 1543–1603. *Reges, Sancti, Bellatores, Scriptores Poloni* to pierwszy rejestr bibliograficzny w literaturze polskiej, który dał początek twórczości katalogowej w hagiografii polskiej XVII w. (Witkowska, Nastalska, 2007, s. 256–257).

30 „B. Altheida virgo, Casimiri II Regis filia, Ordinis Cisterciensis, Trebniciae sepulta anno 1211" (*Reges, Sancti, Bellatores, Scriptores Poloni*, cyt. za Warszewicki, 1601, k. 13) oraz „Beata Alcydis, filia Casimiri Secundi, Regis Poloniae, Virgo Ordinis Cisterciensis in Trebiniaco" (*Tabula Sanctorum Tutelarium Poloniae et Russiae*, cyt. za Henriquez, 1630, k. 292).

W 1633 r., czyli trzy lata po wydaniu Menologium, ukazały się drukiem *Lilia Cistercii*[31], czyli utwór przedstawiający żywoty wybranych mniszek. Opisane zostały tylko znane i ważne dla rozwoju zakonu cysterskiego zakonnice, w tym przede wszystkim te, które były założycielkami klasztorów lub dokonały ważnych czynów. Wśród mniszek związanych z Polską opisana została tylko święta Jadwiga, założycielka klasztoru trzebnickiego. Tekst *Lilia Cistercii* rozpoczyna kalendarz z wymienionymi wspomnieniami wszystkich mniszek cysterskich wraz z jednozdaniowym ich opisem. Błogosławiona Adelajda została tam wymieniona wraz z podanymi podstawowymi faktami, które były już zawarte w Menologium: „B. Aleydis filia Casimiri regis Poloniae, monialis Trebiniacensis virtutibus & gratia minaculorum insignis in Polonia".

Postać błogosławionej Adelajdy w innych źródłach historycznych

Menologium Benedictinum, czyli zbiór żywotów świętych, błogosławionych i wybitnych postaci zakonu benedyktyńskiego autorstwa Gabriela Bucelinusa, opublikowany w 1655 r. w Feldkirch, również jest fundamentalnym dziełem hagiograficznym. Gabriel Bucelinus był szwajcarskim benedyktynem, erudytą, humanistą i pisarzem ksiąg historycznych i kartograficznych. Był twórcą licznych prac z zakresu genealogii, historii powszechnej, hagiografii oraz historii Kościoła, w tym jednym z pierwszych pisarzy zajmujących się historią kościelną Niemiec[32]. W *Menologium Benedictinum* krótko opisuje błogosławioną Adelajdę, wymieniając dokładnie te same informacje, które zawarto w *Menologium Cisterciense*[33]. Autor odwołuje się do wspomnianego *Menologium* Henriqueza, a także do omówionej *Tabula Sanctorum Tutelarium Poloniae* oraz tekstu *Genealogii królów Polski* autorstwa Johanna Pistoriusa.

Błogosławiona Adelajda jest również wspomniana w tekście Stanisława Szczygielskiego *Aqvila Polono-Benedicta* z 1663 r. Stanisław Szczygielski był polskim benedyktynem, historykiem kościelnym i hagiografem[34]. Jego praca *Aqvila Polono-Benedicta* dotyczyła świętych i wybitnych postaci benedyktyńskich związanych z Polską. Autor przy opisie Adelajdy[35] korzystał z *Menologium* cysterskiego i benedyktyńskiego oraz z *Tabula Sanctorum Tutelarium Poloniae*, powielając informacje z tych źródeł.

---

[31] Henriquez, 1633.

[32] *Bucelin, Gabriel*. W: *Katalog der Deutschen Nationalbibliothek*, https://portal.dnb.de/opac.htm?method=simpleSearch&cqlMode=true&query=idn%3D118516493 [dostęp: 06.04.2026]; Ježková, 2022, s. 74–85.

[33] „In Polonia Beatae Aleydis filiae Casimiri Regis, quae mundi hujus illecebris valedicens, voluntariam in Trebiniacensi, sacratissimae Cisterciensium nostrarum familia, amplexa paupertatem, sacro adoperta velamine, mores suos sanctissime instituit: ubi Christum cunctis saeculi deliciis praeponens, et carnem spiritui subiiciens, dignum bonae conversationis fructum Altissimo obtulit, et tandem virtutibus et gratia miraculorum coruscans, ad Regnum Caelorum perpetuo victura migravit" (Bucelinus, 1655, k. 602).

[34] *Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego*, b.d.; Witkowska, Nastalska, 2007, s. 240–241.

[35] „In Polonia Beatae Aleydis Filiae Casimiri Regis, quae mundi huius illecebris valedicens, voluntariam in Trebnicensi Sacratissima Cisterciensium Nostrarum familia amplexa paupertatem, Sacro adoperta velamine, mores suos sanctissime instituit, ubi Christum cunctis saeculi deliciis praeponens, et carnem spiritui subiiciens, dignum bonae conversationis fructum, Altissimo obtulit, et tandem virtutibus, et gratia miraculorum coruscans, ad regnum caelorum perpetuo victura migravit" (Szczygielski, 1663, k. 78–79).

Wśród nowożytnych tekstów postać błogosławionej Adelajdy wymieniona jest również w *Acta Sanctorum*, czyli monumentalnym, 67-tomowym zbiorze hagiograficznym, zawierającym żywoty świętych Kościoła katolickiego, wydawanym z inicjatywy belgijskiego jezuity Jana Bollanda od 1643 r. i kontynuowanym przez Towarzystwo Bollandystów do 1925 roku[36]. Krótka wzmianka opisuje Adelajdę jako córkę króla Kazimierza, odwołując się do tekstu *Menologium* cysterskiego Henriqueza[37].

Postać błogosławionej Adelajdy do tej pory nie doczekała się swojego opracowania. We współczesnych tekstach wymieniana jest najczęściej w powiązaniu z genealogią Piastów[38] lub w publikacjach turystycznych związanych z Sandomierzem[39], natomiast w opracowaniach hagiograficznych najczęściej bywa pomijana. Jeżeli jednak jest wymieniona, to podaje się bardzo małą liczbę informacji o niej, często ograniczając je do wymienienia tylko podstawowych faktów powtórzonych z omawianych powyżej źródeł[40]. Błogosławiona nie jest wspomniana w *Martyrologium Romanum*. Kult Adelajdy na przestrzeni wieków zaniknął, pozostawiając szczątkowe informacje.

Analiza materiałów źródłowych oraz próba rekonstrukcji biografii błogosławionej Adelajdy

Z informacji opisanych w *Menologium Cisterciense* Henriqueza i później powielonych w kolejnych źródłach historiografii zakonnej wynika, że błogosławiona Adelajda była córką polskiego króla Kazimierza II, wstąpiła do zakonu cysterskiego w Trzebnicy, gdzie zmarła w 1211 r. Wśród królów Polski tylko Kazimierz Wielki (1310–1370) nosił to imię, a w związku z tym, że w średniowieczu, w przeciwieństwie do czasów obecnych, nadawano mu numer drugi[41], można sądzić, że to jego uznawano za ojca błogosławionej Adelajdy. Jednak zakładając, że podana data śmierci błogosławionej jest wiarygodna, wyklucza ona to pochodzenie, ponieważ wynikałoby z niej, że Adelajda zmarła jeszcze przed narodzinami Kazimierza Wielkiego.

Kronika Janka z Czarnkowa jest najważniejszym źródłem wiedzy o życiu Kazimierza Wielkiego. Kronikarz był podkanclerzem koronnym i archidiakonem gnieźnieńskim oraz działał na dworze Kazimierza Wielkiego[42]. Autor opisuje w niej przede wszystkim wydarzenia, w których uczestniczył i których był świadkiem. Janko z Czarnkowa w swojej kronice nie wymienia córki króla, która mogłaby być omawianą Adelajdą. W związku z tym, że tekst ten powstał w czasach

---

[36] Britannica Editors 2018; Britannica Editors 2025.

[37] „Aleydis Casimiri regis (Poloniae) filia refertur ab Henriquezio in Menologio Cisterciensi, et tamquam beata laudatur. Cupimus discere publicum ac legitimum ejus cultum" (Societas Jesu, 1868, s. 495).

[38] Do najważniejszych badaczy, którzy wpisują Adelajdę w drzewo genealogiczne, należą: J. Wagilewicz (1866), O. Balzer (1980), W. Dworzaczek (1959), K. Jasiński (2001, 2007), S. Łaguna (1897).

[39] Między innymi tekst S. Makarewicza (1979).

[40] W literaturze hagiograficznej Adelajdę wymienia J. Mrówczyński (1987). Publikacje Z. Mikołajko (2017), H. Fros i F. Sowa (1976, 1997) i inne, opierające się na *Martyrologium Romanum* nie wymieniają Adelajdy.

[41] Balzer, 1980, s. 417.

[42] Borek, 2019.

współczesnych życiu króla, można go uznać za wiarygodne źródło informacji i wykluczyć błogosławioną jako córkę Kazimierza Wielkiego. Prawdopodobniejsze jest, że Adelajda była córką księcia, nie króla.

Do żyjących podówczas książąt polskich o tym imieniu należeli Kazimierz I Odnowiciel, Kazimierz II Sprawiedliwy oraz Kazimierz I kujawski. Kazimierz I Odnowiciel, syn Mieszka II Lamberta, wnuk Bolesława Chrobrego, żył w latach 1016–1058. Głównym źródłem informacji o życiu Kazimierza Odnowiciela jest *Kronika* Anonima tzw. Galla, powstała w latach 1112–1116[43]. Autor opisał w niej, że Kazimierz Odnowiciel miał czterech synów i jedną córkę, niewymienioną z imienia, współcześnie utożsamianą przez historyków ze Świętosławą, żoną króla Czech Wratysława II[44]. Brak informacji o Adelajdzie w kronice oraz uznanie wskazywanej daty jej śmierci za wiarygodną wykluczają pochodzenie błogosławionej od tego księcia.

Kazimierz Sprawiedliwy, syn Bolesława Krzywoustego, był księciem wiślickim, sandomierskim, krakowskim, mazowieckim i kujawskim. Żył w latach 1138–1194[45]. Najważniejszym źródłem informacji o życiu księcia jest *Kronika Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem*, spisana na polecenie samego Kazimierza Sprawiedliwego, która niestety skupia się tylko na samej postaci księcia i jego synach, nie wspominając o córkach.

Wymieniany w *Menologium Cisterciense* Chrysostomo Henriqueza tekst Johanna Pistoriusa, w przeciwieństwie do innych źródeł, opisywał Adelajdę jako córkę księcia sandomierskiego i krakowskiego. Opis ten wskazywałby właśnie na Kazimierza Sprawiedliwego, który od 1173 r. był księciem sandomierskim, a od 1177 r. księciem krakowskim. Johann Pistorius określa Adelajdę jako fundatorkę sandomierskiego kościoła, zmarłą w 1211 roku. Taką samą informację podają *Roczniki Jana Długosza* z XV wieku[46]. We wspomnianym kościele św. Jakuba w Sandomierzu znajduje się ufundowana pod koniec XIV lub na początku XV w. gotycka płyta nagrobna z wyrzeźbioną postacią kobiety, wokół której umieszczono inskrypcję w języku łacińskim: „Hic jacet domicella Adleais filia ducis Casimiri fundatrix illius conven(tus) et obiit anno Domini millesimo CCXI" (Il. 2).

Użyte słowo „domicella" może być rozumiane jako zakonnica lub oznaczać po prostu pannę, dziewicę[47], lecz biorąc pod uwagę fakt, że sandomierski klasztor dominikański jest klasztorem męskim, nie ma możliwości, aby Adelajda była tam mniszką. Czy zatem możliwe jest, aby wspomniana w *Menologium* błogosławiona Adelajda, zakonnica cysterska, była pochowaną w Sandomierzu pobożną księżniczką? Kościół św. Jakuba w Sandomierzu wraz z budynkami klasztornymi zakonu powstał w wyniku decyzji biskupa krakowskiego Iwona Odrowąża w 1225 roku[48]. Ukończenie budynków nastąpiło w 1241 r., lecz według kroniki Jana Długosza

---

[43] Gacka, 2017.

[44] Delestowicz, 2015.

[45] Dobosz, 2014.

[46] „Panna Adelajda, pobożna i oddana służbie Bożej dziewczyna, córka zmarłego księcia krakowskiego i sandomierskiego Kazimierza, zakłada i wznosi w mieście Sandomierzu klasztor dominikanów pod wezwaniem św. Jakuba. Kiedy ta, służąc Bogu w dziewictwie, zmarła w roku 1211, ósmego grudnia, została pochowana w tymże klasztorze" (Długosz, 2009, s. 222).

[47] Domicella – 1. panna, 2. kanoniczka w zakładzie fundacyjnym (zob. Jougan, 1948).

[48] Makarewicz, 1979, s. 15–18.

księżna Adelajda była fundatorką kościoła. Te sprzeczne informacje na temat fundatora, a także brak możliwości, aby księżna została pochowana w kościele jeszcze przed jego wybudowaniem, sprawiły, że większość badaczy[49] wysunęła tezę, że opisywany przez Długosza kościół to wcześniejszy kościół parafialny, na miejscu którego Iwo Odrowąż ufundował nowy kościół wraz z klasztorem dominikanów. W kontekście uzyskanych informacji można wyrazić pogląd, że Adelajda była córką Kazimierza Sprawiedliwego i ufundowała kościół, zastąpiony później kościołem dominikańskim.

Il. 2. Dawny grobowiec księżniczki Adelajdy, w kościele św. Jakuba w Sandomierzu

(źródło: Autor nieznany, Rycina z *Przyjaciel Ludu* nr 26 z 23.12.1843, s. 201, https://poliart.biz/grafika-fotografie--sztuka-nowoczesna/118933-dawny-grobowiec-ksiezniczki-adelajdy-w-kosciele-sgo-jakoba-w-sandomierzu.html?sr-sltid=AfmBOoqQlhIn_bUIQ-EabU2lENqcJnOhraahmQxtBe2aXDWUf_gCMb_Y).

[49] Stanowisko to podtrzymywane jest między innymi przez historyków kościelnych ks. Melchiora Bulińskiego, ks. Jana Wiśniewskiego, ks. Andrzeja Wyrzykowskiego i ks. Jana Koceniaka (zob. Makarewicz, 1979).

Istnieje również druga teza, powstała w XIX w. i rozwinięta przez Oswalda Balzera, zgodnie z którą pochowaną w Sandomierzu Adelajdę uznano za córkę Kazimierza kujawskiego[50]. Oswald Balzer w 1895 r. w swej *Genealogii Piastów* zwraca uwagę na to, że sandomierska płyta nagrobna powstała najwcześniej pod koniec XIV w., czyli już wiele lat po śmierci Adelajdy. W związku z tym uwzględnia możliwość popełnienia błędu w inskrypcji, a mianowicie w dacie śmierci księżnej. Badacz zakłada, że błędna data na nagrobku wynika z opuszczenia jednego C przez rzeźbiarza i tak z MCCXCI powstało MCCXI. Przesunięcie tej daty umożliwia uznanie Adelajdy za córkę księcia Kazimierza kujawskiego i Konstancji. Kazimierz I kujawski był księciem kujawskim, sieradzkim, łęczyckim i dobrzyńskim, żył w latach ok. 1211–1267. Informacje o nim znajdują się również w *Rocznikach Jana Długosza* z XV w. oraz w *Kronice Wielkopolskiej* anonimowego autora, napisanej wkrótce po śmierci księcia, pod koniec XIII w.[51], lecz niestety źródła te skupiają się tylko na męskich potomkach. Dodatkowo Oswald Balzer określenie Adelajdy fundatorką na płycie nagrobnej interpretuje w ten sposób, że uposażyła zakon samodzielnie lub za pośrednictwem braci, zyskując tym samym tytuł fundatorki.

W świetle założeń niniejszej teorii synowie Kazimierza kujawskiego, a bracia Adelajdy, to Leszek Czarny, który po 1279 r. objął panowanie nad dzielnicą krakowską i otaczał opieką Sandomierz, czyli miasto, w którym Adelajda została pochowana, oraz Ziemomysł, którego córka Konstancja pełniła funkcję opatki klasztoru w Trzebnicy. Jeżeli uznamy Adelajdę za córkę Kazimierza kujawskiego, możemy wysunąć tezę, że choć nie była mniszką, była kobietą pobożną, składającą dary na rzecz klasztoru w Sandomierzu, a jej kult mógł się przenieść za pośrednictwem bratanicy Konstancji do Trzebnicy. Tam z kolei w późniejszej tradycji klasztornej, Adelajdę uznano za mniszkę trzebnicką, otoczoną kultem w zakonie cysterskim i dominikańskim.

Podsumowanie

W *Menologium Cisterciense* autorstwa Chrysostomo Henriqueza pojawia się wzmianka o błogosławionej Adelajdzie, zakonnicy cysterskiej z Trzebnicy, córce polskiego króla Kazimierza II. Powyższa informacja została utrwalona i była powielana w późniejszym piśmiennictwie hagiograficznym. Wzmiankowanym władcą o tym imieniu był Kazimierz Wielki, jednakże zachowane źródła historyczne nie przypisują mu żadnej córki, której filiacja odpowiadałaby analizowanej postaci. Najbliższą analogię do opisanej błogosławionej stanowi wspomniana w tekście Pistoriusa Adelajda, pochowana w kościele św. Jakuba w Sandomierzu, którą badacze identyfikują jako córkę księcia Kazimierza Sprawiedliwego lub Kazimierza kujawskiego. Wobec tego błogosławiona Adelajda ukazana w historiografii zakonnej nie była córką króla Kazimierza, lecz córką jednego ze wskazanych książąt. Inskrypcja z płyty nagrobnej wskazuje, że była osobą niezwykle hojną i pobożną, która dokonała fundacji pierwotnego kościoła

---

[50] Po raz pierwszy teza pojawiła się w tekście Jana Wagilewicza *Genealogia książąt i królów polskich od roku 880–1195*. Stanowisko to podtrzymywane było również przez Aleksandra Semkowicza, Stosława Łagunę i Włodzimierza Dworzaczka. Najpełniejsze uzasadnienie tej teorii wygłosił Oswald Balzer.

[51] Bieniak 2009; Kętrzyński, 1896; Kürbis 1959; Kürbis 1970; Skibiński 2009.

parafialnego, na miejscu którego powstał później kościół dominikański, lub wsparła finansowo zakon sandomierski. Prawdopodobnie ta szczodrość i nabożność stała się podstawą jej lokalnego kultu. Wykluczona jest jej przynależność do zakonu ze względu na brak obecności cystersów w Sandomierzu, a także fakt, że tamtejszy konwent dominikański był wyłącznie męski. Uznanie jej za córkę Kazimierza kujawskiego pozwala wytłumaczyć genezę jej kultu, jak i błędne uznanie jej za cysterkę z klasztoru w Trzebnicy. Obecnie, w związku z brakiem wiarygodnych źródeł biograficznych oraz informacji w późniejszych źródłach, nie da się określić pochodzenia tej postaci. Dalsze badania wymagałyby sprawdzenia pocysterskich anniwersarzy z Trzebnicy.

Bibliografia podmiotowa

Kronika wielkopolska (2010). Przekł. K. Abgarowicz. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.

Anonim tzw. Gall (1923). *Kronika polska*. Przekł. R. Grodecki. Kraków: Nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej.

Bucelinus, G. (1655). *Menologium Benedictinum sanctorum, beatorum, atque illustrium ejusdem Ordinis vrorum elogiis illustratum cum Sacrario sive Reliquiario Benedectino*. Veldkirchii: apud Henricum Bilium, bibliopolam.

Długosz, J. (2009). *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Ks. 5, ks. 6. Przekł. J. Mruk. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Henriquez, C. (1630). *Menologium Cisterciense, Notationibus illustratum*. Antwerpen: Officina Plantiniana Balthasaris Moreti.

Henriquez, C. (1633). *Lilia Cistercii, sive Sacrarum virginum cisterciensium origo, instituta, et res gestae*. Duaci: apud Baltazarem Bellerum.

Janko z Czarnkowa (1905). *Kronika Jana z Czarnkowa, archidyakona gnieźnieńskiego podkanclerzego Królestwa Polskiego (1370–1384)*. Przekł. J. Żerbiłło. Warszawa: skł. gł. E. Wende i Sp.

Kadłubek, W. (1862). *Mistrza Wincentego, zwanego Kadłubkiem, biskupa krakowskiego, Kronika Polska*. Kraków: wytłoczono u Ź. J. Wywiałkowskiego.

Pistorius, J. N. (1582). *Polonicae historiae corpus: hoc est Polonicarum rerum Latini recentiores et veteres scriptores, quotquot extant uno volumine comprehensi omnes* […] *Ex Bibliotheca Joan*[*nis*] *Pistorii Nidani* […]. T. 2. Basel: Officina Henricpetrina.

Societas Jesu (1868). *Acta Sanctorum Augusti*. T. 6. Parisiis & Romae: apud Victorem Palme.

Szczygielski, S. (1663). *Aqvila Polono-Benedictina: in qua beatorum et illustrium virorum elogia, caenobiorum ac rerum memorabilium synopsis exordia quoq*[*ue*] *et progressus ordinis d.p. Benedicti per Poloniam et eius sceptris subiectas prouincias breuiter describuntur, jtem Duplex fulcrum ordinis subleuandi* […] *proponitur.* Cracoviae: in officina viduae et haeredeum Francisci Caesarii.

Warszewicki, K. (1601). *Reges, Sancti, Bellatores, Scriptores Poloni*. Romae: apud Typographos Cameralus.

Wyon, A. (1595). *Lignum vitae, ornamentum et decus ecclesiae: in 5 libros divisum, in quibus totius sanctiss. religionis Divi Benedicti initia, viri dignitate, doctrina, sanctitate, ac principatu clari describuntur: & Fructus qui per eos S.R.E. accesserunt, fusissimè explícantur.* T. 1. Venetiis: Angelerius.

Bibliografia przedmiotowa

Balzer, O. (1980). *Genealogia Piastów*. Warszawa: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe.

Bieniak, J. (2009). Jan (Janek) z Czarnkowa. Niedokończona kronika polska z XIV wieku. *Studia Źródłoznawcze*, *XLVII*, 109–144.

Borek, A. (2019). Apologia Janka z Czarnkowa. W: K. Gołąbek, M.A. Janicki, M. Koczerska, R. Michałowski, P. Okniński, M.R. Pauk, A. Pieniądz, P. Węcowski (red.), *Monarchia, społeczeństwo, tożsamość: studia z dziejów średniowiecza* (s. 101–118). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Borkowska, M. (1989). *Słownik mniszek benedyktyńskich w Polsce*. Tyniec: Opactwo Benedyktynów.

Borkowska, M. (1996a). *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XIII–XVIII wieku*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Borkowska, M. (1996b). *Słownik polskich ksień benedyktyńskich*. Niepokalanów: Wydawnictwo Ojców Franciszkanów.

Borkowska, M. (2002). *Panny siostry w świecie sarmackim*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Borkowska, M. (2004–2010). *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*. T. 1–4. Warszawa: Wydawnictwo DIG.

Borkowska, M. (2010). *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Britannica Editors (2018). Acta Sanctorum. *Encyclopedia Britannica*. https://www.britannica.com/topic/Acta-Sanctorum (dostęp: 6.04.2026).

Britannica Editors (2025). Jean Bolland. *Encyclopedia Britannica*. https://www.britannica.com/biography/Jean-Bolland (dostęp: 6.04.2026).

Delestowicz, N. (2015). Świętosława (Swatawa) – czeska królowa z dynastii piastowskiej. *Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia Law-Social Science-Economics Journal*, *4* (4), 4–18.

Dobosz, J. (2014). *Kazimierz II Sprawiedliwy*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Dworzaczek, W. (1959). *Genealogia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Fros, H., Sowa, F. (1976). *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*. Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy.

Fros, H., Sowa, F. (1997). *Księga imion i świętych*. T. 1. Kraków: Wydawnictwo WAM.

Gacka, D. (2017). Przegląd koncepcji dotyczących pochodzenia Galla Anonima. Od Kromera do badaczy współczesnych. W: E. Skibiński, W. Wojtowicz, A. Dąbrówka (red.), *Nobis operique favete: studia nad Gallem Anonimem* (s. 23–58). Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.

Gąsiorowska, P. (2003). *Życie codzienne w klasztorze klarysek krakowskich od XIII do końca XVIII wieku*. Kraków: ISF.

Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego (b.d.). Stanisław Szczygielski. https://www.sejm-wielki.pl/b/psb.33429.1?ad_closed=true (dostęp: 06.04.2026).

Gil, C. (1997). *Życie codzienne karmelitanek bosych w Polsce w XVII–XIX wieku*. Kraków: Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych.

Gil, C. (1999). *Słownik polskich karmelitanek bosych 1612–1914*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych.

Górski, K., Borkowska, A.M. (1984). *Historiografia zakonna a wzorce świętości w XVII w*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.

Gwioździk, J. (2015). *Kultura pisma i książki w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI––XVII wieku*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Jasiński, K. (2001). *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*. Poznań–Wrocław: Wydawnictwo Historyczne.

Jasiński, K. (2007). *Rodowód Piastów śląskich: Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, głogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Kraków: Wydawnictwo Avalon.

Ježková, M. (2022). Gabriel Bucelin and the 1621 inventory of the imperial collection. *Studia Rudolphina*, *21–22* (1), 74–85.

Jougan, A. (1948). *Słownik kościelny łacińsko-polski*. Miejsce Piastowe: Michalineum.

Kąsinowski, R. (1973). Architektura klasztorów cysterek. W: Z. Świechowski (red.), *Sztuka Pomorza Zachodniego* (s. 45–89). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kętrzyński, W. (1896). *O kronice Wielkopolskiej*. Kraków: nakładem Akademii Umiejętności.

Kłoczowski, J. (1975). Zakony w Polsce (966–1972). W: J. Kłoczowski (red.), *Metody i źródła do badań z historii społecznej XIX i XX w. (na przykładzie żeńskich zgromadzeń)* (s. 9–33). Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Kürbis, B. (1959). *Dziejopisarstwo wielkopolskie XIII i XIV wieku*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kürbis, B. (red.) (1970). *Kronika wielkopolska*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Lauchert, F. (1911). Johann Pistorius. W: *The Catholic Encyclopedia.* New York: Robert Appleton Company. https://www.newadvent.org/cathen/12118a.htm (dostęp: 06.04.2026).

Łaguna, S. (1897). Rodowód Piastów. *Kwartalnik Historyczny, 11*, 745–788.

Makarewicz, S. (1979). *Podominikański kościół i klasztor św. Jakuba Apostoła w Sandomierzu: przewodnik*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne.

Mikołajko, Z. (2017). *Żywoty świętych poprawione ponownie.* Warszawa: Wydawnictwo Iskry.

Mrówczyński, J. (1987). *Polscy kandydaci do chwały ołtarzy*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.

Obrecht, E. (1910). Crisóstomo Henríquez. W: *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. https://www.newadvent.org/cathen/07219c.htm (dostęp: 06.04.2026).

Olszewski, D. (red.) (1990). *Cystersi w Polsce: w 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*. Kielce: Wydawnictwo Jedność.

Popielas-Szultka, B. (2006). *Klasztory cysterek na Pomorzu Zachodnim w średniowieczu*. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej.

Puzdrakiewicz, I. (2024). Ewolucja żeńskiego życia zakonnego w Polsce na przestrzeni wieków. W: B. Cecota, J. Kuchta (red.), *Kobieta na przestrzeni dziejów* (s. 283–293). T. 6. Piotrków Trybunalski: Wydawnictwo IHiSM.

Radzimiński, A., Karczewski, D., Zyglewski, Z. (red.) (2010). *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX wieku)*. Bydgoszcz–Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Skibiński, E. (2009). Problem pochodzenia Kroniki wielkopolskiej. W: Z. Górczak, J. Jaskulski (red.), *Wielkopolska, Polska, Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu* (s. 189–190). Poznań: Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

Wagilewicz, J. (1866). Genealogia przez Jana Wagilewicza ułożona. W: A. Bielowski (red.), *Genealogia książąt i królów polskich od roku 880–1195* (s. 19–61). Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.

Wawoczny, G. (red.) (2013). *Dziedzictwo Cystersów w Polsce*. Racibórz: Wydawnictwo i Agencja Informacyjna WAW Grzegorz Wawoczny.

Witkowska, A., Nastalska, J. (2007). *Staropolskie piśmiennictwo hagiograficzne*. T. 1. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Wyrwa, A.M., Dobosz, J. (red.) (2000). *Cystersi w społeczeństwie Europy Środkowej. Materiały z konferencji naukowej odbytej w klasztorze oo. Cystersów w Krakowie Mogile z okazji 900 rocznicy powstania Zakonu Ojców Cystersów*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Wyrwa, A.M., Kiełbasa, A., Swastek, J. (red.) (2004). *Cysterki w dziejach i kulturze ziem polskich, dawnej Rzeczypospolitej i Europy Środkowej. Materiały z siódmej Międzynarodowej Konferencji Cystersologów odbytej z okazji 800. rocznicy fundacji opactwa cysterek w Trzebnicy*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Wyrwa, A.M., Strzelczyk, J., Kaczmarek, K. (red.) (1999). *Monasticon Cisterciense Poloniae*. T. 1–2. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Ziółkowski, M. (2000). Badania archeologiczno-architektoniczne klasztorów cysterek w Polsce. W: A.M. Wyrwa, J. Dobosz (red.), *Cystersi w społeczeństwie Europy Środkowej. Materiały z konferencji naukowej odbytej w klasztorze oo. Cystersów w Krakowie Mogile z okazji 900 rocznicy powstania Zakonu Ojców Cystersów* (s. 549–564). Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

An Attempt to Identify the Blessed Adelaide in Chrysostomus Henriquez's "Menologium Cisterciense"

Summary

In Chrysostomus Henriquez's "Menologium Cisterciense" of 1630, under the date of 29 August, there appears an account of the life of Blessed Alcydis, or Adelaide, a Cistercian nun of Trzebnica and daughter of King Casimir. Among the Piast rulers, however, the only Casimir to bear the royal title was Casimir III the Great, and historical sources record no daughter of his by that name. In the scholarly literature, this figure has been identified with Adelaide, a nun associated with Sandomierz, who was supposedly the daughter of Duke Casimir II the Just or, according to a theory proposed in the nineteenth century, of Casimir I of Kuyavia. The article examines and discusses the information concerning this figure found in historiography and monastic hagiography and attempts to verify these accounts against the evidence provided by historical sources.

Słowa kluczowe: cysterki, hagiografia, hagiografia zakonna, historiografia zakonna, menologium, *Menologium Cisterciense*, Chrysostomus Henriquez, błogosławiona Adelajda

Keywords: Cistercian nuns, hagiography, monastic hagiography, monastic historiography, menologium, "Menologium Cisterciense", Chrysostomus Henriquez, Blessed Adelaide